

Dr. ir. E.H.S. van Duin
Directeur Water, Scheepvaart,
Realisatie en Infrastructuur Noord Holland
Rijkswaterstaat West-Nederland Noord
Postbus 3119
2001 DC Haarlem

Datum 15 mei 2014
Betreft Advies Hydrobiografie Marken

**College van
Rijksadviseurs**

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
www.collegevanrijksadviseurs.nl

Contactpersoon

ir. Teun van den Ende

M 06 11 30 15 37
teun.vandenende
@rgd.minbzk.nl

Kenmerk

RBM-20140515

Kopie aan

Mevrouw Ellen Vreenegoor
De heer Lammert Prins
Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed

Geachte mevrouw van Duin, beste Liz,

In je brief van 9 december 2013 bericht je het College van Rijksadviseurs dat je belangstelling hebt voor het initiatief van de Rijksadviseur Landschap en Water om voor het eiland Marken een zogenaamde hydrobiografie op te stellen. Dit komt goed uit in het kader van het MIRT-onderzoek Pilot Meerlaagsveiligheid Marken (MLV Marken). De doelstelling van dit MIRT-onderzoek is te analyseren welke mogelijkheden er zijn om de hoogwaterveiligheid van Marken te waarborgen, gebruik makend van maatregelen in laag 1 (de waterkerende dijk), laag 2 (ruimtelijke compartimentering en inrichting in het gebied achter de dijk) en laag 3 (rampenbestrijding en crisisbeheersing, inclusief maatregelen gericht op evacuatie en zelfredzaamheid van de bevolking).

In dit proces krijgt de hydrobiografie een plek. Loes van der Vegt (Land-ID) en Marinus Kooiman (Beek en Kooiman) hebben bij de uitvoering van onze opdracht de geschiedenis van de omgang met het water door de Markenaren onder de loep genomen. Hun onderzoek richtte zich niet alleen op de fysieke verschijningsvorm en specifiek de geografie van het eiland maar ook op de verhalen, de collectieve herinneringen aan de reacties op de dreiging van hoog water. In de totstandkoming van de hydrobiografie is informatie ingewonnen bij bewoners en betrokkenen en is historische literatuur over het eiland geraadpleegd.

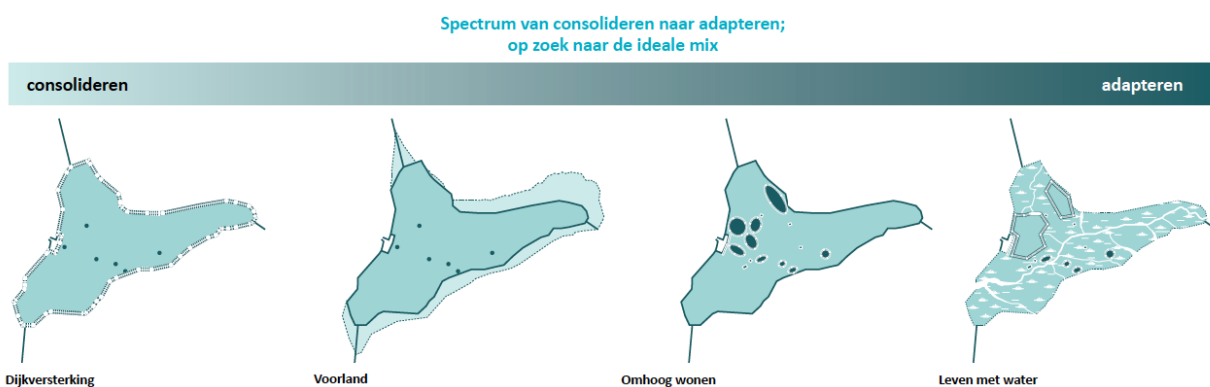
De Hydrobiografie Marken is behalve een document dat dienend is in het proces van de Pilot MLV Marken, ook een voorbeeld van een uitwerking van de doelen (en het motto) geformuleerd in de Visie Erfgoed en Ruimte:

‘Kiezen voor Karakter’. Het eiland heeft immers een kenmerkende geschiedenis die altijd verbonden is geweest aan de weerbarstige relatie tussen de eilanders en het water van de Zuiderzee en het Markermeer. Onze veronderstelling is dat de compacte beschrijving en toegankelijke kartering van die geschiedenis een nuttige *inspiratiebron* kan zijn voor mogelijke toekomstige aanpassingen aan het eiland, die nodig worden gevonden in de verdediging tegen het water. Kennis over het verleden van Marken maakt het mogelijk een referentie op te bouwen die planvorming mede richting kan geven.

**College van
Rijksadviseurs**

Datum
15 mei 2014

Kenmerk
RBM-20140515

> Schema 'consolideren – adapteren, op zoek naar de ideale mix. Afkomstig uit: *Hydrobiografie Marken, pagina 37*

De Hydrobiografie Marken deelt de geschiedenis tussen Middeleeuwen en actualiteit op in negen hoofdstukken. In deze periodes worden steeds verschillende combinaties van fysieke en sociale strategieën ingezet om de hoogwaterdreiging te pareren. De analyse leidt tot het onderscheid in vier mogelijke benaderingen van hoogwaterveiligheid in de toekomst met een expliciete historische 'bedding': dijkversterking, voorland, omhoog wonen en leven met water. Deze reeks weerspiegelt een oplopende graad van ruimtelijke adaptatie. Dijkversterking staat voor de meest defensieve, consoliderende strategie, leven met water voor de meest ingrijpende aanpassing van de ruimtelijke en maatschappelijke structuur van het eiland.

De onderzoekers hebben deze benaderingswijzen niet diepgaand op technische haalbaarheid, landschappelijke impact of bestuurlijk draagvlak gewaardeerd. Dat is de verantwoordelijkheid van de samenstellers van de Pilot MLV Marken. Wel zijn uit de verschillende denklijnen een paar overkoepelende conclusies en aanbevelingen te herleiden.

1 Uit de studie blijkt dat er een omslagpunt is aan te wijzen in het denken over het water als vijand. Na het gereedkomen van de Afsluitdijk in 1932 en de Houtribdijk in 1976 groeide onder de Markers het besef dat de veiligheid voortaan was gegarandeerd. Van een eigen (endogene) inzet in hoogwaterveiligheid had de rijksoverheid (exogeen) in korte tijd relatief stabiele condities gecreëerd voor het voortbestaan van het eiland. De Zuiderzee was getemd. Vanaf dat moment is het 'omhoog wonen' (op de eerste verdieping) verlaten en heeft de dijk en het maaiveld voor de Markers een nieuwe betekenis gekregen. Iets vergelijkbaars geldt voor de aanleg van de verbindingdijk tussen Marken en Waterland in 1957 (vier jaar na de Zeeuwse watersnood!). De nieuwe permanente vastelandverbinding beïnvloedde de beleving van overstromingsrisico substantieel. In plaats van in schepen kon de bevolking in geval van nood sindsdien over de weg een goed heenkomen zoeken. Het vertrouwen in de externe veiligheid heeft inmiddels ruim twee generaties wortel kunnen schieten in de hoofden van de Markers en heeft het eiland en zijn bevolking in zekere zin 'genormaliseerd'.

2 Het onderscheid in de drie dimensies van meerlaagse veiligheid wordt door de bevindingen over Marken ondersteund, maar tegelijkertijd gespecificeerd. In de loop van de geografische geschiedenis van het eiland zijn veel elementen van deze benaderingen benut. Ze hebben alle hun fysieke sporen nagelaten. De toekomstige inzet in de eerste laag kan vanuit het historisch perspectief voor Marken het beste worden ontworpen als een graduele, plekspecifieke combinatie van dijkversterking, de aanleg van een voordijk of een overslagdijk en de realisatie van ondiep voorland. In de tweede laag zou de ontwikkeling van alternatieven inzicht moeten geven in de mogelijkheden van compartimentering en van gecontroleerde overstroming van boerenland in combinatie met wonen en werken op terpen. De derde laag betreft de geneigdheid van Markenaren om bij dreigend ontijdig hun bezittingen achter te laten. Voor een complete evacuatie op maat lijkt, mede in het licht van de observatie onder 1, voor het specifieke geval Marken geen aanleiding en ook geen draagvlak. Een interessant zijspoor in dit kader kan zijn te onderzoeken welke voorwaarden er moeten worden gesteld aan een digitaal alarmsysteem als voorbereiding op dreigend hoogwater dat bewoners de gelegenheid biedt bijtijds van het eiland te vertrekken. De inzet van sociale media kan daarnaast als achtervang dienen om communicatie mogelijk te maken tussen eilandbewoners en reddingsdiensten in een periode van dermate bedreigend hoogwater waarin mensen enige dagen achtereenvolgens op een en dezelfde locatie moeten verblijven.

3 De watergeschiedenis van Marken maakt duidelijk dat de balans tussen sociale en fysieke preoccupatie met waterveiligheid weliswaar geanalyseerd en geïllustreerd kan worden met behulp van verschillende strategieën, maar dat in alle gevallen het eiland één ruimtelijke identiteit had. Dit roept de wens op om de mix van noodzakelijke maatregelen voor toekomstige hoogwaterveiligheid opnieuw te baseren op een samenhangende visie op de ontwikkeling van het eiland. Het is ongewenst de hoogwaterveiligheid het onbewerkte resultaat te laten zijn van een optelsom van lokale deeloplossingen. Marken verdient beter. De gewenste ruimtelijke samenhang kan bijvoorbeeld worden ingegeven door een gedeelde ambitie op het vlak van recreatief-toeristische betekenis, ecologische ontwikkeling, streekeigen agrarische productie, landschappelijke schoonheid. Daar vinden we houvast en maatschappelijke meerwaarde bij het beargumenteren en op elkaar betrekken van de investeringen in hoogwaterveiligheid.

**College van
Rijksadviseurs**

Datum
15 mei 2014

Kenmerk
RBM-20140515

4 Wie ver terugkijkt in de tijd kan de toekomst relativeren. De verschillende benaderingen van de veiligheidsopgave zijn op verschillende termijnen relevant en uitvoerbaar. De historische analyse rakelt het besef op dat het niet – in weerwil van de gemaakte reserveringen en afspraken – allemaal morgen klaar en opgeleverd hoeft te zijn. De scenario's die in de pilot worden ontwikkeld zouden werkelijk scenario's moeten zijn in die zin dat ze een langer lopende sequentie van maatregelen en voorzieningen schetsen die een meerjarig Markens programma in beeld brengen. Zo kunnen hoofd- en bijzaken en korte en lange termijnen worden onderscheiden en kan er worden geprogrammeerd in termen van volgorde, monitoring en tussentijdse bijsturing van civieltechnische en ruimtelijke interventies. Met de biografie is de aandacht gevestigd op Marken als een *continuing story*. Het verdient aanbeveling bedachtzaamheid en correctiemechanismen in te bouwen in de strategie voor Marken.

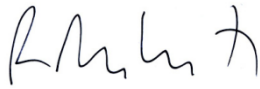
Het College van Rijksadviseurs blijft, in de persoon van de Rijksadviseur voor Landschap en Water, de komende tijd graag op de hoogte van de voortgang van de pilot en de wijze waarop voorliggend gedachtegoed wordt verwerkt in de planvorming en de besluitvorming.

We wensen u inspiratie bij de ontwikkeling van een volwaardige veiligheidsstrategie voor Marken.

Het College van Rijksadviseurs,

ir. Frits van Dongen
Rijksbouwmeester

ir. Rients Dijkstra
Rijksadviseur voor Infrastructuur en Stad

Prof. ir. Eric Luiten
Rijksadviseur voor Landschap en Water

**College van
Rijksadviseurs**

Datum
15 mei 2014

Kenmerk
RBM-20140515